

Fra en katekets oplevelser

af overkateket Nathan Petersen

oversat fra grønlandsk af Chr. Berthelsen

Man må ikke opfatte titlen på artiklen som noget, der i snævrere forstand er møntet på min person. Det, jeg beretter om her, har mange andre i Grønland oplevet.

1. *Fra seminarielever til kateket*

Det var spændende at få at vide, på hvilket sted man kom til at virke som kateket efter endt uddannelse på seminariet.

Jeg blev dimitteret fra seminariet i Godthåb i 1932, og fra dette år gjaldt min ansættelse inden for staten som kateket og senere som lærer og kateket efter nyordningen, hvor kirke og skole blev adskilt.

Som kateket og lærer virkede jeg på følgende steder:

1932 Sātut, 1933–34 Niakornat og 1934–39 igen Sātut – begge steder i Umanak distrikt; 1939–48 Neria i Frederikshåb distrikt, 1948–49 Frederiksdal i Nanortalik distrikt, 1949–52 Kap Dan i Scoresbysund distrikt, 1952–54 Akugdliit i Christianshåb distrikt, 1954–57 Jakobshavn by, 1957–61 Sarḱak i K'utdligssat distrikt og 1961–74 Godhavn by.

Allerførst blev jeg egentlig anmodet om at blive kateket i Sisimiut (Hol-

steinsborg), men jeg sagde nej, fordi byen forekom mig for stor. Så blev jeg spurgt, om jeg ville til Agpat (Ritenbenk). Det sagde jeg ja til, for det var et lille sted.

Vi – fem kammerater fra seminariet – skulle rejse sammen fra Godthåb nordover med gamle „Disko“. Vi blev kaldt ind til provstens kontor. Min lille tøj-kiste og mit sengetøj i en sæk var allerede blevet adresseret til Agpat. Da provsten havde sagt farvel til os og ønsket os alt godt i vores fremtidige arbejde, og vi var på vej ud, spurgte jeg, om min placering ved Agpat stod ved magt. Provsten bad mig vente et øjeblik, og svaret kom hurtigt: „Du skal til Sātut i Umanak distrikt som afløser for stedets kateket, der har ønsket at tilbringe et år i Sydgrønland.“ „Ja, det er udmærket,“ svarede jeg, og det skulle vise sig, at dette ja til en forflyttelse ville blive efterfulgt af mange andre senere hen.

Vi bar vore tøj-kister og sækkene med vores sengetøj i til skibshavnen. Vejen til skibshavnen var dengang en sti, som gennem årene var blevet trådt til af mennesker. På vej til Sukkertoppen blev vi kaldt ind til kaptajnen. Kaptajnen læste en liste med navne op, men nævnte

ikke mit. Jeg spurgte, om jeg ikke stod på listen, for jeg var jo også kateket ligesom mine kammerater. „Næ, du står ikke opført på listen,“ svarede han. „Umanak er mit bestemmelsessted, da jeg skal virke som kateket i distriktet,“ sagde jeg til ham, og da mine kammerater bekræftede rigtigheden af min påstand, endte det med, at han føjede mit navn til på listen.

Den første opdagelse, man gjorde på det nye sted, var, at man først for alvor skulle til at lære noget.

Man blev grebet af en følelse af ensomhed. Man blev overladt til sig selv, – væk fra kammerater og lærere, som man gennem flere år havde været knyttet til. Men heldigvis var det ikke helt så fortvivlet.

Det var spændende at komme i gang med helt nye opgaver. Som kateket i en by havde man andre kollegaer at støtte sig til, men i bygden stod man pludselig over for opgaver, som skulle løses uden andres hjælp, – og der var opgaver, der ikke var lige nemme at gå til.

Når én og samme person skulle passe undervisning og gudstjenester, kunne der ikke blive tale om megen fritid. Som enekateket havde man dengang 40 undervisningstimer ugentlig, og betaling for overarbejde kendtes ikke. Dette vender jeg tilbage til.

I vores elevtid på seminariet fik vi 35 øre i ugepenge. Hvis man var meget påpasselig, kunne man få pengene til at slå til, idet en pakke shagtobak kostede 16 øre, en cigaret 2 øre og en æske tændstikker 2 øre. Havde man skudt ryper på seminariets jagtdag, fik man 15 øre for én fra skolen. Man fik ud-

betalt 12 øre, medens 3 øre blev opbevaret i seminariets pengekasse til udbetaling ved jule- eller påsketid. En alk kostede det samme som en rype, men for en ederfugl fik man udbetalt 25 øre. Det var rart at have 5 øre her og 3 øre hist i beredskab til udbetaling ved senere lejlighed. Det samlede udbytte kunne for de heldige godt blive over 5 kroner. Havde man skudt en ræv, fik man udbetalt alle pengene på én gang, – 20 kr. for nr. 1A og 15 kr. for nr. 1B. En hare var heller ikke at foragte, da den kostede over 1 kr.

Som allerede nævnt blev jeg færdig på seminariet i 1932. Den årlige løn var 400 kr. plus 61 kr. i brændselspenge. Det var en god ting, at vi fik brændselspengene udbetalt i kontanter sammen med lønnen. Det gjaldt om at disponere fornuftigt i pengesager, og derfor delte vi pengene i første omgang i 14 portioner, som om året havde 14 måneder. Først blev pensionsbidraget trukket fra. Derefter lagde man 50 kr. til jul og 30 kr. til kommissionsgods til side, og så først blev det resterende delt i 12 månedlige portioner. På den måde sikrede vi os ekstra penge til december måned, og vi kunne tillade os at brygge øl til julemaden, som bestod af ryper.

Kateketen var jo ansat af staten og havde ret til at købe 4 kg malt til brygning. Malt kostede 36 øre pr. kilo. Som nyansat kunne man kun få råd til den særlige julebrygning. Som kateket var man stærkt engageret i arbejdet, og man var ikke indstillet på at drikke øl til daglig, ja, hvem tænkte egentlig på slige lyster?

Der var tradition for, at der blev sun-

Elever i skolekapellet i den nu nedlagte bygd Skansen på Disko Øen.

Fot.: Chr. Berthelsen.

get korsange ved julegudstjenesten, og det samme gjorde man ved påskegudstjenesten og til nytårsaften. Indøvelsen af korsange var i sig selv et ganske betydeligt arbejde, men samtidig var det meget fornøjeligt at have med det at gøre. Der gik vel 40 timer til korøvelser til jul og tilsvarende antal timer til påske, og arbejdet var ikke særskilt honoreret. Det var i og for sig et vanskeligt arbejde, da korets medlemmer ikke var i stand til at læse noder – bortset fra ganske enkelte og i sjældne tilfælde. På den anden side kunne besværlighederne lige så godt skyldes kateketen, når denne ikke var så stiv i orgelspil, selv om han kunne læse noder. Han måtte i hvert fald slide i det for at opnå et godt resul-

tat. Almindeligvis opnåedes der gode resultater. Det var jo imponerende, at folk, der ikke kunne læse noder, lærte sangene så godt og sang dem så smukt. Det skal ikke være nogen hemmelighed, at kateketen sendte en stille bøn til Gud om hjælp, før han kom i gang med arbejdet, men man kunne jo ikke overlade det hele til Gud, og derfor måtte der slides hårdt i det, for at det, man bad om, kunne blive realiseret.

Juleaften var samtlige børn på stedet til juletræ hos kateketen. Som nævnt i det foregående var december jo i forvejen sikret med ekstra julepenge. Det at lave julestads hørte med til juletravlheden. Man arbejdede langt ud på natten og hyggede sig med nogle kopper

kaffe. En tom tændstikæske gik aldrig til spilde. Den blev gemt til jul, for at den – forsynet med frynser forneden – kunne komme til at udgøre et udmærket (og endda meget smukt) supplement til hjerter og kræmmerhuse. Vi lavede papirslygter, som vi selv gav forskellige farver, og de var meget smukke.

2. Fra det daglige arbejde

Man stod op kl. 7 om morgenen og fyrede op i skolens kakkelovn. I de kolde vintermåneder gjorde man alt for at varme skolestuen op, men kakkelovnen kunne godt være genstridig. Den kunne begynde at ose, så man fik hosteanfald, og øjnene løb i vand. Så var der ikke andet at gøre end at lukke vinduerne op og lukke kulden ind. Endnu flere fortrædeligheder ville man sikkert kunne berette om, hvis man som i min barndom alene var henvist til skifertavler at skrive på. På det tidspunkt var papir, blyant og blæk blevet indført. Heldigvis var den slags „skæve og uheldige“ dage kun i fåtal målt ud fra det samlede antal skoledage.

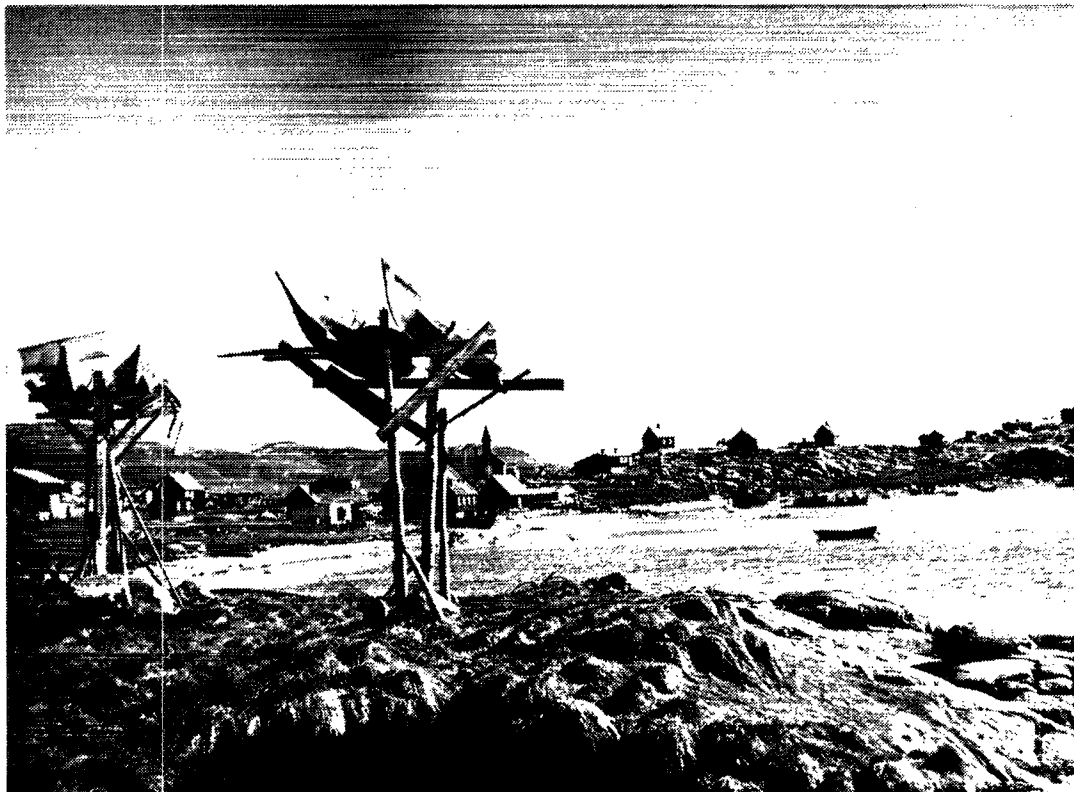
Dagen begyndte med morgensang og fadervor. Derefter blev forsømmelsesprotokollen ført, og så begyndte undervisningen for fuld kraft. Dengang var der også noget, der hed pensaprotokol. Den skulle føres for hver eneste time og ovenikøbet med blæk, hvilket gav et ikke helt ringe ekstra arbejde. Man skulle have 180 skoledage årligt, og der var ingen problemer med at nå det obligatoriske tal selv med en ugentlig jagtdag, som dengang var tildelt kateketen. Den ugentlige jagtdag blev nu ikke altid benyttet, – det kunne være på grund af

dårligt vejr eller på grund af et uopretteligt arbejde. Protokollerne blev uden tvivl ført korrekt og ordentligt, dog med undtagelser. En kvindelig underviser uden læreruddannelse havde åbenbart været særdeles flittig, idet det fremgik af hendes forsømmelsesprotokol, at hun havde haft 365 undervisningsdage. En dansk skoleleder, der var klasselærer for 3. klasse, ville ikke stå tilbage for hende. Han præsterede at føre februar ind i protokollen med 31 dage.

Fangere uden boglig uddannelse, der påtog sig opgaven som prædikanter og undervisere var i særlig grad beundringsværdige. Trods det, at de kun oppebar en meget ringe løn, løb de ikke fra deres alvorligere forpligtelser. En af disse samvittighedsfulde kateketer på et sted, hvor der kun var tre huse, skulle efter sigende have holdt følgende korte prædiken nytårsaftensdag: „Nu står vi på tærskelen til det nye år. Intet tyder på, at der vil blive fødsler eller dødsfald. Gid det må blive et år med god fangst.“ Det var alt. De kendte jo hinanden ud og ind. Man gav ikke frivilligt afkald på det at skulle lave en prædiken, som i sig selv er en vanskelig opgave.

Antallet af de daglige undervisningstimer varierede naturligvis. Dette var nødvendigt. Der var pauser såvel for børn som for kateket til at hvile sig i.

I mørketiden arrangeredes der aften-skoleundervisning. Fra kateketens side var det et ulønnet og frivilligt arbejde, som alene var baseret på de unges lyst. Opvarmningen og belysningen betalte præstegældet, idet skolen dengang sorteret under kirken. Det var en god

Bygden Sarqaq.

Fot.: Min. f. Grøn.

hjælp for kateketen, at de unge havde mere praktisk greb på tingene i forhold til børnene, som f. eks. kunne klodse i det, når der skulle ordnes lamper, der osede. De unge mennesker på aftenskolen tømte dryptranbeholderen fra lampen i en dåse, hvor kateketen dyppede noget mos eller et stykke stof til optænding, når han næste morgen skulle fyre op i kakkelovnen.

Aftenundervisning to gange ugentlig eller én gang ugentlig med to sammenhængende timer var jo i sig selv ikke meget, men såvel de unge som kateketen fik noget fundamentalt ud af samværet. Man lærte hinanden at kende. Man fik

kedskab til erhvervsforholdene og vejrforholdene, til det arbejde, der udførtes af manden og kvinden inde og ude, og til betegnelserne af ting og begreber inden for kulturen, – altså forhold, som hver for sig udgjorde grundelementerne i det daglige samliv. Hvis man ville forny sig løbende, måtte man vise initiativ på forskellig måde. Den aftenskoledundervisning, som man ikke fik honorar for, var løn i sig selv i form af resultater, der var mere varige end penge. Disse erfaringer var ikke alene mine, men også mange andre kateketers.

Det at øve sig i orgelspil hørte med til dagens orden. En vis færdighed i

„Når man mærker, at øvelserne er ved at give resultater, får man lyst til at gå videre, hvad enten det drejer sig om orgelspil eller at ro i kajak.“ Fot.: Chr. Berthelsen.
Her: Kajakundervisning i Umanak.

orgelspil betød nemlig meget i sangundervisningen i skolen og i gudstjenesten. De, der var gået ind til kateketergningen, uden at de helt magtede orgelspil, følte dette som et stort handicap. Men når man mærkede, at øvelserne var ved at give resultater, fik man lyst til at gå videre, – faktisk den samme lyst, man følte, når man var ved at beherske kunsten at ro i kajak. Personligt var jeg bedre til violin end til orgel, og jeg foretrak at spille violin efter noder. Jeg øvede mig gerne hjemme i mit hus, men

jeg var åbenbart ikke den helt store violinvirtuos, for det skete en dag, medens jeg øvede mig på min yndlings-salme, at min altnuligmand, der var på vej ind i huset, var blevet stående ude i gangen, da han mente at kunne høre gråd inde fra stuen.

Jeg må nok afkorte min beretning. – Det var vist i 1935, at en slem influenzaepidemi hærgede i Sydgrønland. Den nåede op til os i løbet af efteråret og vedvarede til og med januar. Jeg husker, at jeg havde to begravelser jule-

aftensdag og fire på én gang i januar foruden andre enkeltvis. Der var forbud imod at samles i kirken, og den omstændighed, at hele begravelsesceremonien måtte foregå ude i det frie i 40 graders kulde, hvor kvikselvet frøs, gjorde det hele meget besværligt, hvad enten det drejede sig om enkeltvis eller 3-4 begravelser på én gang. Men influenzaen var forbi lige så pludselig som den kom. Skolen var lukket hele januar måned. Det var iøvrigt ganske pragtfuldt vejr, og der var ingen sne på isen. Der blev fanget sæler efter behov fra den glatte is, og der var god lejlighed til at skaffe sig hellefisk og havkatte ved at sætte langliner fra isen.

Følgende skal lige nævnes, da det vist hørte til sjældenhederne: Det var et år, at embedet som præst i vores præstegæld var vakant. Jeg døbte mange børn, bl. a. 7 på én gang. – Jeg husker også, at jeg i en af bygderne havde 8 gudstjenester første juledag, – 2 gudstjenester i kirken og 6 gudstjenester i hjem, hvor der var syge. Den slags hørte med til kateketens arbejde i Grønland. Det skete nogle gange, at jeg hjalp til ved fødsler efter anmodning fra jordemoderen. Ved mangfoldige lejligheder sad man hos den døende, indtil han eller hun udåndede.

3. Lidt om nytiden

Lad mig ganske kort komme ind på nytiden, som den anden verdenskrig førte med sig. Monopolhandelen måtte op-høre. Vi kom i direkte berøring med vore medborgere i den store verden,

som vi før i tiden kun kendte gennem billeder og gennem bøger. Dette har i den grad haft indflydelse på den politiske udvikling, at vi vil få svært ved at klare os, hvis der igen skulle ske en ændring. Vi må fortsætte fremover med ansvaret hvilende på os og med samvittigheden i orden.

Jeg har været i skolens tjeneste siden 1932. Det er mit indtryk, at lærerne arbejder dygtigt og ihærdigt for at nå gode resultater i deres undervisning i børneskolen. Men hjemmene er yderst forskellige. Jeg er helt sikker på, at de store divergenser i hjemmenes indstilling til skolen griber uheldigt ind i de gode bestræbelser inden for lovens muligheder, og at de kan virke som en bremse på videre udvikling. Heldigvis er der da mange hjem, der har den rigtige indstilling.

Vi må leve med den nye tid på ondt og godt. Vi kan ikke komme uden om det, ligeså vel som en regndråbe eller et snefnug, der er på vej ned mod jorden, ikke pludselig kan komme i tanke om at ændre sin kurs.

Det er nemt nok at kritisere, og det er nemt nok at lave noget, der kan kritiseres. Uanset det gør ondt helt ind i Grønlands hjerte, vil tidens strømninger nå ind i landet. Man kan værge sig imod disse strømninger på forskellig måde. Lad mig nævne en af disse måder: „Farer ikke vild; slet omgang fordærver gode sæder,“ 1. Kor. 15,33. Vi har tidligere været igennem dårlige tider, og vi skal også nok klare os denne gang.